

העדכון בוצע בהצלחה

UPED000M
RNN

א ר כ י ו ן ה ה ג נ ה
רישום נתוני עדות

05/02/04
12:09:58.7

הסימול מוזן במבנה 9999.88888 כאשר 9999=פוליגל, 88888=עדות עם אפסים מובילים
סימול: 282.00003 סימול ישן: _____ , _____

*שם מעיד: הרשקוביץ מנחם _____
*אינטרנט: 2 סומן לאינטרנט ללא תמונה
*סטטוס: _____ תאריך מסירת העדות: 25051972

נושא העדות: הרשקוביץ מנחם - נולד בראש פינה, ממושבת בבנים במחסה, הנסיעה _____
בנימינה והעליה לקרקע בבית גן. עלי באר אגודת המים של יבנאל. _____
השמירה במקום, העבודה העברית, מינויו למוכתר בית גן. חקמת סכר. _____
וגידול טבק, הגנת חשדות מפני קציר ערבי. מלחמת העולם הראשונה. _____
בגליל וחחיים אחרי המלחמה. _____

התקופה עליה נמסרה העדות: 1011895_ עד 1011940_
הערות: מקלטות זקני הישוב בגליל, מארכיונם הפרטי של בלחה ואורי שרפמן, _____
בית גן יבנאל, ינואר 2004 (מאוסף בית יגאל אלון, תמר לוי). _____

השאלת העדות: _____ *יעד: _____ מעדכן אחריו: RNN 05/02/2004
*מיקום: _____ *מחסן: _____ ארון: _____ צד: _____ מדף: _____ פוליגל: _____

24 16 14 13 12 11 10 9 8 7 6 2 1
עזרה קרא חוסף עדכן בטל מלמ תקציר הבא נקה הצגת- סרגל חזור סיים

ארכיון תיסקי הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לכללה ואורי שרפמן
בית-גן יבנאל סל. 06-730488

זכרונות מוחם הרשקוביץ

המקלטות בלהה ואורי שרפמן, בית-גן - יבנאל, תרומתם לבית יגאל אלון.

נולדתי בראש פינה ב-1895. שם גדלתי עד גיל 7. אז נוצרה ההתיישבות בגליל התחתון.
אבי, דור שני למייסדי ראש פינה. לברון היתה משימה להקים מושבה מבני הדור השני של ראש פינה וזכרון יעקב. זו היא המושבה מסחה.
לא היו דרכים מראש פינה לסבריה. היה צריך לנסוע רק ברכיבה. עגלות לא יכלו לנסוע. היה יהודי שהיה המקשר, ע"י פרדותיו וחמורו הקטן, היה מעביר את הנוסעים מראש פינה לסבריה ומשם הועברו על ידי מישוהא אחר.

יצאנו מראש פינה בבוקר. המחמר ששמו היה גורני (? לא ברור), הביא אותנו עד מסחה. יום תמים רכבנו - על פרדה אחת אמא, על שניה, אני על האוכף והאחים הקטנים בשני ארגזים בצדדים. על השלישית היה ה"צייד והיהוסי" של הבית. (תארו לעצמכם את הכמות), והמחמר עצמו על חמורו, שבצוארו תלויים היו פעמונים קטנים. הוא היה עסוף בסליה ומלובש בתפילין, ובדרך התפלל. שותפו יוסוף הלך לידנו והשגיח שהפרדות לא תכשלוה בין הסלעים שעברנו. כל הפרדות היו מלומדות בהליכה בין הסלעים.

הגענו למסחה עם חשיכה. היו בננויות שם רק שתי רפתות. אנו הגענו לרפת של קרוב משפחה, שעוד לא הביא את משפחתו. יתר המתיישבים הקימו צריף גדול על הגבעה, במקום שהיה קודם הכפר הערבי מסחה, בן שתי קומות. למעלה גרו בעלי שתי רגלים, למטה הולכי על ארבע.

הורידו אותנו מהפרדות, נכנסנו לבנין הרפת, הורידו מחצלת, כרים, כסות. האחים הקטנים נרדמו מייד. אני נשארתי לשבת עם הורי ועם הדוד. העמידו את הסמבר לעשות תה. החלו להגיע מהצריף שעל הגבעה, המתיישבים העתידיים. כולם תגורו אקדחים או רובי צייד. באו לברך את המשפחה שבאה להתיישב. היו לפנינו עוד שתי משפחות, שגרו גם כן בבנייני הרפתות. זה היה ב-1912 אולי, (לא זוכר בדיוק). [טעות בתאריך, כנראה ב-1902]. שתינו תה. נכנס אדם גוף ובידו כינור. הוא היה בעל הרפת - קרובנו. תוך השיחה לקח את הכינור ויך בשרביט. הכינור החל לדבר, לספר. כאיש אחד קמו כולם, יד על הכתף והחלו רוקדים על המחצלת. גם בעל הכינור רקד עם הכינור. זה היה נוגע ללב. אמא ז"ל שהיתה בהריון, קפצה למעגל. המיחם הוזז והיא רקדה כאיילה.

החלו להפרד, להתפזר כולם, נשארו לנוח.
בבוקר יצאתי החוצה, אני והאחים. פגשנו את ילדי המשפחות שהיו שם. שיחקנו בין החפיות ליסודות הבתים והרפתות. מצאנו גלגלי מחרשה ושיחקנו. לאה אלבוים, היתה הגדולה מבין הילדים. עזרה לנו לדחוף את הגלגלים. היה משה בן דוד כהן ז"ל, ושם התיידדנו.

הבתים נבנו, נכנסנו לגור - פרעושים לא חסרו. אמא ילדה בן. ביום הברית הפיעה במקום אוסישקין והשתתף בברית - היה הסנדק. הוא הציע לקרוא לתינוק עמיאסף, ולמסחה - כפר תבור.

החיים במושבה התנהלו כסדרם, הרבה היה תלוי בגשם, במתי טבע, עכברים שהיו מופיעים אחת לשנתים שלוש, ולא הותירו כלום לקצור. אני זוכר שפעם הגענו לשה ואספנו את השיבילים שהעכברים ריכזו במקומות שונים.

שבטי הבדואים סביבנו לא יכלו לעכל את התיישבות מסחה. השתדלנו אמנם להתיידד איתם. בראש עמד אחמד הישב, שודד ידוע, ואמיו - השיך עות'מן. הם לא נתנו לנו מנוחה. האיצרים היו יושבים בזוגות בעמדה או על הגג, לשמור מפניהם. עד שנולדה מחשבה - אולי נעמיד את הגנבים לשמור - ולא יהיה מי שיגנוב, והם באמת קיבלו את השמירה והיו מוצאים את הגנבות ובאים לספר כמה צריך לשלם, כדי שיחזירו את הגנבה...

בני המושבה קיבלו את השמירה בקבלנות, והיו יוצאים בזוגות לשמור. אני זוכר את משה רוטשטיין ועוד. ככה זה נמשך עד שקמה אגודת "השומר" - התאספה בבית משפחת אליאל, והם קיבלו את השמירה. אני זוכר את שריקות המסרוקיות שלהם בלילה. אז היה מאד נעים לשמוע, אם כי אולי לא היה רצוי מבחינת סקטיקת השמירה.

בתחילה הם שמרו שלושה שמורים יחד. באחד הליחות אני זוכר, צבי ניסנוב ואליהו, שמרו. היה ליל גשם. בבית אצלנו ישב יהודי, קולודני, שבא לא מזמן מרוסיה, והתיישב אצלנו. פתחתי את הדלת, שמעתי כאילו יריות. חושך, אפלה. ראתי שעל יד המרפאה צבי ניסנוב פושט איזה מעיל. העזקתי את קולודני - התחילו לרוץ. הרמתי את עיני חתוך באף מסכין. התנפלו עליהם ערבים ממכפר מרד, מרוקנים. מאליהו שדדו את הרובה. חתכו את הרצועה ולקחו. צבי נלחם בהם, היה לו כידון ושנים הוא סבל מהפצע באף.

אנחנו הנוערים גדלנו - ונפל סכסוך בין הועד לשומרים. אנשי "השומר" עזבו, והאיכרים שמרו לבד. זה היה (כנראה) בתחילת מלחמת העולם. פגשתי את חברי משה כהן ז"ל ומדכי פיקוביץ ועוד - החלטנו - אנחנו לא נותנים להכניס שוב שמירה ערבית. ניקח את השמירה לעצמנו, במחיר שהערבים מקבלים, וקיבלנו את השמירה בשדות ובמושבה. היתה אסיפה כללית על הענין. רוב אנשי המושבה תמכו בנו. לא לילה אחד רעדו לבבות ההורים, כאשר שמעו את היריות מהשדות. עברנו בשלום, חוץ מפעם שנפלתי מהסוסה ושברתי את הכתף. פעם בא משה לקרוא לי - "מנחם, גוונים דורה". דורה זה קל לגנוב. באים עם סוס, שני שקים בצדדים, קוצרים, אוספים ובורחים. לשמור על הדורה קשה - כי רעש המגל הקוצר הוא בדיוק כרעש עלי הדורה המתנועעים ברוח. שמעתי שקוצרים, זחלתי על הברכיים, התקרבת אל הקוצרים, מיה לי אקדה, יריתי והם ברחו. בלילה השני, הלכנו למקום אחר, והם הופיעו שם. משה עזר לי לעלות (בגלל הכתף השבורה), דהרתי, הספקתי להשיג אחד בואדי מידי, הוא ירד מהסוסה, הכיר אותי, התחנן שלא אירה. אמרתי לו - "בסדר, אני סולח לך, אבל אתבוא פעם שניה, אתה לא חוזר". איכרים החלונו שחסרה להם דורה. סידרתי קבוצה, פשטנו לשדות הערבים והחזרנו לאלו שחסרו להם, פי שניים. בסיום עונת השמירה, עשינו "פנסזיה" ברחוב, כפי שהיה נהוג, ביום ששי לפנות ערב. עברנו את השמירה בשלום.

מכפר תבור, עם משפחה, שני ילדים, הגעתי לקבוצת שוני (על יד בנימינה). בנימינה לא היתה קיימת עדיין. יק"א רצתה להקים ישוב חדש על ידי בחורים שהתרכזו מהרבה מקומות, והיה שם גם פועלים שעבדו, כ-200 איש. הגעתי שנתיים אחרי ששוני היתה קיימת, בשנת 1921. עבדנו - היה שם מאד טוב. קיבלתי, כבעל משפחה, משכורת של 12 ל"י לחודש. רווק קיבל 8 ל"י. אלא שהקדחת שם הרסה אותנו. אחרי שנה הוקמה בנימינה - הבאתי את העגלה הראשונה עם קרשים, לקידוח הבאר. ראיתי הר של חול וחשבתי - מה יצמח על החולות האלה, מה בונים פה מושבה. התחילו לבנות בתים מלבני סיליקס, רפתות, לולים.

אחרי שנה נוספת שהייתי שם, באתי הביתה. יוצאים לקראתי החבר'ה משדה במחאות כפיים: "אתה הולך לבית ג'ן". מה פתאום, הרי התכוונתי להתיישב בבנימינה! כן, הם עונים, הפקיד מזכרון יעקב היה, אמר שתגיע אליו, הוא ימסור לך. אינני יודע מאיפה הוא ידע עלי - הוא אמר לפיקאי תעודה מצטיינת עלי. אבל לא רצה לתת לי ללכת לבנימינה. אמנם, עדיין לא הייתי מועמד לשם, מועמדים היו אלו שהיו שם לפני, אבל ודאי שלא חשבתי על בית ג'ן. במוצאי שבת יצאתי לזכרון, פגשתי אותו. הוא הלך שם ב"בולוואר" - הכניס את שתי בהונות ידיו בחזית הבגד שלו ואמר - מצאתי לך מקום מצויין. היות ואתה איש הגליל, אני רוצה שתחזור לגליל. לבית ג'ן. (דו-שיח באידיש ביניהם). היתה לו איבה אלי - שנאת חנם. הסתלקתי. הוא קרא לי: תבוא בבוקר, אתן לך מכתב לרוזנהק (הפקיד בגליל). חזרתי לשוני ומצאתי בבנימינה את כרמי לוי מכפר תבור. נסענו יחד דרך חיפה. בפיק"א נתנו לי מכתב לרוזנהק - הכרתי אותו היטב. הוא פתח את המכתב ומאד כעס - לא ידעתי על מה. אחר כך נרוע, וקבע לי פגישה בבית ג'ן למחרת. למחרת בבוקר הגעתי לשם - היה שם בית שלפני, גרו בו שלושה איכרים שעזבו את המקום. האחרון היה דב גופן. פגשתי מכיר, ביקשתי שיאיה את ביתו של דב גופן. הוא אמר - לך חפשי. היתה לי הרגשה לא טובה בלב. פגשתי אדם נוסף, ביקשתי שיאיה לי - מצאתי שער עץ שרוף, חצר ריקה שעלה בה אזוב ובית מאבן שחורה, שלא הייתי רגיל אליה, כי בכפר תבור אבנים לבנות. באנו מאחורי הקיר, הראה לי את החלקה המשותפת של דב ואחינו לוי גופן - החצי

הגרוע היה של דב. הוא אמר לי - אל תוותר. אמרתי - נראה, זה עוד לא שלי, ובלבדי חשבתי לוותר על הכל.

כשבא הפקיד מיק"א, ביקשתי להתישב במקום אחר, ולא בבית ג'ן. הכרתי את עצמי שאינני אדם שקט, רציתי לשבת במקום שאין בעיות. הוא ענה - כוונה הבאנו אותך הנה. עד היום לא ברור לי מה היתה הכוונה. נשארתי בבית ג'ן. באו איתי עוד עשרה חברים, להתישב.

למחרת הופיע רוזנהק - נכנסנו לתוך הבית המיועד, נגענו באצבע והסיח נפל. ארתי הרצפה רקדו כמו אוגון - אבל בצלילים אחרים... הכל היה שבור ומרוסק. רוזנהק רצה לתת לי 12 ל"י, כדי שאתקן הכל.

הבאתי את המטלטלים שלי משווייץ. באתי עם המשפחה - 3 ילדים, ב-1923. קיבלתי זה פרדות, קניתי עגלה חדשה, רתמות טובות. גם שוט קלוע. התחלתי להשלים עם המצב. התחלתי לתקן, לשפר. קיבלתי 250 דונם, כמו לותיקים. פגש אותי מקלר הזקן, הזמין אותי לבוא לאסיפה. באנו, כל החדשים. עמדת לי הדלת. סגנון הדיבור לא מצא חן בעיני, התבלטתי אם ללכת או להשאר. בראש השולחן עמד לוי גופן ועוד. החלטתי לשאול - על מה המריבות? הצעתי שיהיה ועד: מקלר הזקן, גרינברג וסייגר - מהחדשים. מקלר חיבק אותי, שמח שהציעו שפרה. אבל לוי גופן לא הסכים. יצאתי, קראתי גם לחברים החדשים האחרים, והלכנו. האסיפה התפזרה.

לאחר זמן קצר, כונסה אסיפה נוספת, שגם כן לא הלכה. לא רציתי לבוא יותר. רציתי לעבוד, להתפרנס, לא לרויב ולפוליטיקה. הביאו את צ'רנוביץ מהועד הלאומי (אביו של יעקב צור, סבא של מיקי). הוא היה בא כל שנה "לעשות שלום" בבית ג'ן. האיכרים רצו בי לועז - אמרתי לו - "מה פתאום הם רוצים אותי, הרי הם לא מכירים אותי!" הוא הפציר בי לקבל את התפקיד. נכנעתי. אבל אחרי לילה אחד, הועד התפרק.

שמעתי באחד הלילות קולות אנשים - לוי גופן, אברמסון ועגלה נוסעת. למחרת הבאתי חול כדי לרצף את החצר, מופיע דודי ממנחמה ואומר - מה, נעשית "מוכתר"? אמרתי לו, זה כבר נגמר! אינני יודע על מה היו המחלוקות בין האיכרים.

וכך נעשיתי בעל כורחי חקלאי בבית ג'ן. בניתי משק - הכל השתנה כאן.

הסכב

בזמן שבאתי לכאן, היתה אטמוספירה של שתילת טבק. הטבק אינו זקוק להרבה מים, רק אחרי השתילה. במושבה היו מעט מים - מעין חורי ועין תינה. היה צריך להוביל מים בעגלה, להשקות את השתילים.

החלטנו לעשות סכר לאגירת מים בואדי, מי גשמים ומי שני המעינות. הרעיון היה של האיכרים. הבאנו את העפר הלבן מדרך שרונה. עשינו סכר בגובה של מטר וחצי. הבאנו צינורות שטון, הכנסנו אותם לקיר הסכר והבאנו את המים עד לחצרות של הרחוב הלינון. השקינו את הטבק, זה היה נהדר.

לטבק היה צריך להעזר בהרבה פועלים, ולא היו הרבה. ליבנאל באו פועלים ערבים לעבוד, ישבו ממוץ למושבה, עשו להם אוהלים. בעונת השתילה של הטבק, צריך הרבה מאד עובדים, וגם בקטיף, להשחיל על חוטים.

אני רציתי לעשות את הטבק בעבודה עברית. ירדתי לסבריה, השגתי שתי משפחות ושני רווקים. על יד הבית היה חדר קטן מלבנים, עם דלת-לול, (היה חדר הלימוד של דב גופן, קודמי). באחד הזמנים גרו המשפחות מטבריה.

נשתים הטבק, כל אחד יצא עם 80 לירות רווח, זה היה טוב. המשכנו בטבק כמה שנים, עד שזה חוסל.

אחר כך, לאחר שנת בצורת, הגיעה שנה גשומה. שמחנו מאד. אבל מהר מאד, המים הציפו את החצר וכל הרחוב, החצרות היו מלאות מים. הבתים היו בסכנת התמוטטות. היתה הצפה קשה - היה שבר ענן, שהואדי לא יכול היה להכיל את המים והם הציפו. זה היה גם סופו של הסכר. אחרי השיטפון חיפשנו אותו - כמעט לא נשאר שריד. נהנינו מהסכר שנה-שנתיים.

מאוחר יותר הלכתי עם פקיד של מפעל המים, מישה (נהרג אחר כך ליד אילת השחר), הלכנו לואדי למצוא מקום לבנות סכר רציני. היתה לי תכנית לסגור את הכביש משרונה, מהר אל הר, לבנות סכר רציני, שיוכל להכיל מיליונים מ"ק מים. רציתי להכניס את המעינות שלנו; מעיין שרונה ומי הגשמים שירדו. את הכביש רציתי

להזיז, וע"י כך, גם לסמדר יהיה כביש. משה הסכים, פנה למהנדס שתכנן את סכר דגניה, (זה היה בתקופת הבריטים) - בלאס, וזה ענה: - הדבר צריך לעלות 5 מיליון לירות. נרתענו מזה. כסף ציבורי. זה לא יכול היה לתת הרבה, כי יש אצלנו הרבה שנים שחוננו **כל הזכויות שמורות** שלא יתמוסט. סכר ענק.

מה אתה יכול לספר על יוסף ליפסני? הכרתי אותו עוד בראש פינה, כשהייתי ילד. באתי הביתה בצהריים, יושב בחור נחמד, עם שפס צהבהב, לבוש אלגנטי, עניבה - שזה היה אז פלא. אמא אמרה - תכיר את הבחור, הוא ממשפחת ידידים. הוא נסע. פגשתי אותו שוב, כאשר עבדתי במנחמיה, אצל דודי רוזנפלד. הוא שמר שם. היה איתו גם השומר וולף, שמרו מטעם "השומר". ערב אחד הוא ביקש שאלך לשמור עד שעה 10 עם וולף, עד שיחזור. היתה לו סוסה אצילה, לבנה, נפלאה. הוא לבש עגל ועביה. הוא יצא מהמושבה בטיסה - נתתי לו אפשרות לראות את הבחורה שלו. יצאתי לשמירה, ואלוהים ריחם עלינו - הוריד מטר כבד שלא נפסק כל הלילה. יוסף שכח כנראה שמנחם הולך ושומר במקומו. לא היה כל כך איכפת לי, כי בגלל הגשם לא יכולתי ביום לצאת לעבוד.

באביב, וחדש שבט, 1914, עישבתי את החומצה של דודי, בקרבת כפר עובדיה. ראיתי ששדה האלמנה פרידה-זיסל אינו חרוש ויש עליו תלתן פרא גבוה. על יד הירדן ראיתי שערבים קוצרים עשב גבוה. ידעתי שבמנחמיה אין לאף אחד רשות להכנס לשדות הבור של המושבה. היתה זה מושבה קטנות, אבל ידעה להשתלש שערבים לא יקצרו בשדותיה. אפילו לא בשדה הבור. גמתי את העישוב, ירדתי לירדן ושאלתי מי הרשה להם לקצור. הם מילאו את העשב בתוך סולמות חבלים. הם פתחו את החבלים ורצו להחזיר את העשב. נהגתי ברוחב לב - כבר קצרתם, קחו, אבל אל תעשו זאת פעם נוספת. היה ביניהם כושי אחד. מהרתי עישבתי שוב בשדה. שבעה רוכבים יורדים ונכנסים לשדה. הלכתי למושבה להגיד ליוסף שהערבים חדרו לשדה. במושבה היה מנהג, ברוב הימים היו האיכרים נוסעים לטבריה. הם היו בבידודות ביניהם - היתה עומדת עגלה ברחוב, ומי שהיה צריך לנסוע, עלה ונסע. דודי המוכתר נמצא היה על פי רוב בסבריה. באותו יום, המושבה היתע כמעט ריקה מגברים.

באתי הביתה, היתה שם בת דודה מראש פינה, שטיפלה בילדים. לקחתי את החרמש, יצאתי לקצור עשב בקצה המושבה. שכחתי מענין הערבים. בקצה המושבה, על יד הקיר, ראיתי פתאום את יוסף, נחום הורוביץ, סורנר, ניישטס, סלוביץ, וולף. צעקתי - יוסף, יוסף! הוא אמר - ראינו, אנתנו הולכים אליהם. הם ירדו לירדן. לקחתי סוסה מהאיכר שליך קצרתי והצטרפתי אליהם. באתי וראיתי תמונה כזו: הערבים קצרו על האי שבתוך הירדן. יוסף קרא לי לרדת מהסוסה, להיות רגלי. בעודי משחרר את הסוסה שתרוץ למושבה, נשמעו יריות - הערבים החלו לירות. "הסתדרנו" - שורה של יהודים מול שורת ערבים. ראיתי בראש השורה, עומד מוסטפה, שהכרנו.

לערבים היו רובים, וליהודים, לכולם - נשק קטן - אקדחים. מוסטפה יורה ואני סתתי מולו עם האקדח ופגעתי בשלישי בשורה. וולף וסלוביץ נתנו לי עם נבוט על היד - למה ירית! ואני ילד לעומתם. תפסתי את וולף בעורף ואמרתי - עכשיו לך לירות! את החשבון על המכה, נעשה אחר כך!

על הגבעה ראיתי את ילדי המושבה עומדים עוזפים. לאורך הירדן רצים ערבים. סתתי אל הילדים, גרשתי אותם למושבה, חיפשתי אצל דודי רובה אבו חמסה, לא מצאתי. צבי, בן הדוד ואפרים צ'יזיק, רצו במושבה, מצאו רובה והביאו לי. עד שהביאו, נכנסתי לבית, ומשם גרשנו אותי - מה עשית?! יהיו לנו צרות, צא מפה! בנסתה, יוסף ישב על הסוסה ומפסול הציל אותו - ירה בערבי שהתקרב להרוג אותו. הופיע כרמי המורה, (זאב כרמי), חנה צ'יזיק וגד ממצפה. גם סורנר הצטרף. אני עמדתי ליד בית הספר - הם באו ובנו בריקאות מאבנים. אל תעמוד - תשכב! סורנר נשק עשה - אמרתי למישהו: תשגיחו על סורנר!

שמעתי רעש. ראיתי את מוסטפה רץ, רוצה לתפוס את עדר העיזים שעמד להכנס למושבה. יריתי ישר - הערבים התחילו לסגת. הם היו רגילים שהיהודים יורים באויר. העיזים נכנסו למושבה. ראיתי את יוסף עם האקדחים. היריות נמשכו. לא ידעתי שבינתיים נהרג האיכר

קלני על יד הירדן. הדבר נודע לי רק כאשר מאחורי הקיר הופיע בן אדם, נחזיק אקדח ומתעלף. כשהערנו אותו, ראינו שזה היה דב יפה. הוא סיפר לנו על נסיבות מותו של קלני.

אחרי זמן, בלילה, שמעתי את קול השוטרים הערבים מטבריה, וקולות עגלות באות. צעקתי - חברה, משטרה. כולם השליכו את הנשק, אספנו אותו לתוך שק והסתרנו. השוטרים הופיעו בבית - ביניהם עוסמן אפנדי. הוא רצה להכות את דודי בשוט נחושת. היו במקום 3 חברי ועד. בסופו של דבר כולם נלקחו לסבריה. השוטרים רצו לאכול ולשתות. נכנסו לרוטשטיין, שהיתה לו מעין אכסניה. בבוך הסתבר שהשוטרים מחפשים אותי - ובאו גם אנשים מדגניה, רצו את הנשק. נלקחתי לסבריה, ציפיתי שמישהו ממנחמיה יעזור לי - וזה לא קרה. בדרך רצו להכות אותי. אימתי עליהם - הם שמו עלי כבלים, והתחילו להכות.

היתה לי בעיה - שמי לא היה ברור. עד פרוץ המלחמה, היה שמונו רוזנפלד. אחר כך, בתהליך ההתעתמות, פיק"א עשתה כל מיני "סידורים" ולא ידעתי באיזה נרשמו. ידעתי שאצטרך להגיד שם. הערביות מעבודיה ראו אותי, התחילו לאסוף אבנים. רציתי להגיע לביתניה, אבל נפלתי לתוך הזרם של ואדי פיג'אס. יצאתי, הגעתי לביתניה. היתה שם חנה..... (?). המשכנו - הגענו לגן הירק של חוות העלמות והופיע בן צור, האגרונום של ביתניה. סובב את הסוהה והתחיל לנסוע אחרי. הופיע ערבי מצמח, הלך גם הוא. מטבריה יוצא דיליג'אנס ובתוכו דודי עם הקימקם - וקוראים לי, אל תפחד! אמרתי - מה שמי? ענה לי - שמך מנחם הרשקוביץ. הגענו לסאריה. בחצר היו המורה כרמי, זליקוב וויינשטיין. ישבתי איתם. יום ששי אחר הצהריים.

למחרת אחר הצהריים התחילו לחקור. אמרו לי: ריתת באקדח מאוזר! ענית - אין לי מאוזר! בן כמה אתה? ענית - 17! והם רושמים 21, ירה במאוזר! נתנו לי סטירות. השליכו אותי לחדר נפרד ונעלו הדלת. בפנים היו ערבים - היה נורא רוצחים.

הסתובבתי בפנים - נורא. שני אלו מבחוץ, ניסו לעודד אותי. נתנו לי מחצלת ותפוזים. בסוף נרדמתי. למחרת בבוקר, ראיתי בחדר מולי את איצל רוטשטיין, שאפילו לא היה במושבה באותו יום. הכניסו אותי אלי. הורי גרו אז בטבריה - אבא בא לברק. ביקשתו שאמא לא תבוא. בינתיים עצרו גם את ערבי עבודה שהיו בקסטה. באותו חדר היו 28 ערבים ו-2 יהודים. הטובה שעשו לנו - כאשר יצאו לשרותים, יצאנו אנחנו ראשונים ונשארו בחוץ. נכנסנו חזרה לאורנים. נשארו בכלל הרבה זמן.

בטבריה היו 3 איכרים - טריפון, הנקין, חיילובסקי. הם ניסו לשחד את השומרים לתת לנו לצאת "לחופשה" לפסח. הקלו עלינו את המאסר. לא ברחתי, ידעתי שישמו את דודי במקומי. אחרי פסח הוחזרנו לתא הקודם.

הערבים מעבודה, משתחפי הקסטה, החליטו להרוג אותי. מעבודה הביאו להם שבריות בתוך הפיתות. (מספר על קטטות בתא וכו'). ישבנו בבית הסוהה שלושה וחצי חודשים. בטבריה היה משרד התאחדות האיכרים, ואמר - תחתום פה, ואחר כך יוצא. אפילו לא קראתי על מה, וחתמתי. האשמתני את עצמי.

מטבריה שאמא שלי הלכה למשרד, ובכתה שם. אמרו לה - אנחנו צריכים לתת קרבן, מנחם יהיה הקרבן. הדוד כל הזמן שמר שלא יעשו לי רעה - אם היו מעבירים אותי לדמשק, זה היה אומר תליה.

בינתיים ניסו לשדל אותי, שזה יהיה בסדר. אקבל מקסימום שנתיים. הבטיחו שיעבירו אותי לעכו. משכו אותי. בסופו של דבר לא התקיים המשפט - יצאנו בערבות. הביאו ארצה אז הרבה כסף והשתמשו בזה גם לשוחד.

הלכנו ישר לבית המרחץ. התגברנו גם על בית הסוהה. יוסף היה אז מוכרח לברוח מהגליל. פגשתי אותו אחר כך מאוחר יותר, בבאר שבע, כשנסענו למדבר עם עגלות הסוכרה, (עבודת הכפיה בצבא הטורקי).

מלחמת העולם היתה בעיצומה. יריות תותחי האנגלים שעמדו בפתח תקוה, הגיעו כמעט עד הגליל התחתון. הגיעה שמועה שיש יהודים שריגלו לסוכת הבריטים. אמרו שביניהם נמצא יוסף. אני הכרתי אותו כגבר עליז, אמיץ, חי. הריגול לא היה איכפת לי, כלונו רצינו להפטר מהשלטון הרקוב של הטורקים. היינו בסוהים שהבריטים יביאו את הגאולה השלמה לישראל. התחילו השוטרים והצבא הטורקי להקיף את המושבות, לחפש את יוסף לישנסקי.

הפרשה ידועה. בכפר תבור סיפרו לי כי בלילה עבר יוסף בכרכרה על המושבה. אני לא ראתי. למחרת הקיפו את המושבה. קראו לנכבדים, השכיבו אותם על הרצפה והלקו אותם מלקות על הרגלים. דוד כהן ז"ל, כשהיכו אותו, התעלף. כשהעירו אותו, צחק. מה אתה צוחק? רימיית אותם, ענה. הם חשבו שנתנו 50 מלקות, קיבלתי רק 25. שיחקתי עם הרגלים - העליתי רגל והורדתי רגל, וכל פעם היכו רק על רגל אחת. "הרוויח" 25 מלקות ("פלקות").
לא מצאו אותו - עזבו את המושבה. ובינתיים בארץ היה זעם גדול. אבל בכל אופן לא קרה כאן, מה שקרה אצל היטלר. כשהאנגלים נכנסו; הייתה שמחה רבה.

בזמן המלחמה היה נהוג שהממשלה לוקחת עגלות, ללא תשלום, לעבודות שונות. פעם הם ריכזו 40 עגלות מהגליל התחתון, ויצאנו מסבריה ללכת למדבר. נסענו לנצרת, משם לחיפה. העמסנו קרשים, נסענו לבאר שבע, המשכנו לאל-עריש בעגלות. הכביש היחיד היה בין באר שבע לעוג'ה אל-חפיר. הנסיעה הייתה בחול עמוק - קשה מאד לעבור.
בבאר שבע נכנסתי לחנות. שמעתי קוראים בשמי. זה היה יוסף, לובש תרבוש, ורומז שלא אדבר איתו. רק רצה לדעת מה שלומי. הוא נעלם.
אני יודע את כל קורותיו, שבאשמת יהודי שלי ופצע אותו, הוא הגיע לתליה בדמשק. יהי זכרו ברוך!

עבדנו בהובלה ובביל הצבא התורכי. צינורות גדולים, מאתר קסיימה. נסענו מזרחה - לנאות המדבר, (כנראה קדש ברנע). דודי ממנחמה היה איתנו, וכבשנה מכורת. הם היו מנהלי העבודה - והקצינים הגרמנים בנאות המדבר, הצטלמו איתם.
המדבר היה נעים, אבל לא היו לנו מים ואוכל. קיבלנו כמה עוגות יבשות תורכיות, שהיה צריך לסבול במים כדי לאכול. 6 זיתים לשבוע. בעוג'ה הגענו לבקש את הקצבת האוכל. היה שם מחסנאי שיכור, והצלחנו לשדוד ממנו קצת אספקה. באל-עריש שלחו אותנו לקחת אספקה בשפת הים. מצאנו שם את העוגות האלו, מעורבבות בחול ולא ניתנו לאכילה.

המצב התורכי מתו אלפי חיילים - רעב, טיפוס וכו'. היינו שם ששה חצי חודשים. אחר כך ברחנו. אני חליתי מאד, ובשארית כוחותי ברחתי, כדי שלא אוכנס לבית החולים, משם לא יוצאים.
בבאר שבע, הסתובבו פוטרס לוכדי חולים ועריקים. הצלחתי להתגבר עליהם. הלכתי אל העגלות של חברי. כשראיתי אותם, התמוססתי. השכיבו אותי בעגלה, והחליטו שארבע עגלות יברחו. בן זוגי גם כן חלה מאד, ונאלצתי לנהוג, עד קסטינה. פחדנו שנדיק אותם במחלות, לכן הוציאו לנו מזון אל מחוץ לישוב. ישנו שם במתבן. היו שם מיליוני פרעושים. למחרת שוב אכלנו ונסענו עד ראשון לציון, ואחר כך לפתח תקוה. שם נודע שהצבא התורכי הקיף את המושבה, ובודאי יתפסו. ברחנו לפרדסים והצלחנו לצאת. וכך, לאט לאט, חזרנו, קרוב לפסח - לגליל.

עלבי באר (אגודת המים של בינאל)
הדבר הקשה אצלנו היה חוסר מים. בשנות בצורת, טבלנו מאד. החלטנו לפנות למזכיר הברון מר פרנק, לפתור את הבעיה. נסענו באוטו - משלחת מבית גן ומשלחת מיבנאל, למשרד פיק"א בחיפה. בתחילה סרבו לקבל אותנו. המשלחת היבנאלית חזרה הבייתה. משלחת בית גן, נשארה. למחרת התקבלנו אצל מר פרנק. אמרנו לו - אנחנו רוצים שהברון יפתור את בעיית המים אצלנו, על ידי העלת מים מהכורת, או בכל דרך אחרת.
הוא הבטיח להעביר את פנייתנו.
אחרי זמן מה הגיע מקדח לקדוח באר - דוקא ביבנאל ולא בבית גן.
הצעתی שאנשי בין גן יצאו וישבתו לפני המקדח, כדי שיקדחו גם אצלנו. לא עשינו זאת. המקדח נסע וחזר רק אחרי זמן רב. הקידוח ביבנאל הצליח - מצאו קו"ב לשעה, בעומק 50 מ' בערך.
קדחו גם אצלנו. בנו באר, אבל לא נתנו לנו חשמל, כדי שנוכל לשאוב. מישהו התנכל לנו.

כשמשמר השלושה עלו להתיישבות, נתנו אדמה, וגם בינאל, והם עלו. מים לא היו להם. הם פנו אלינו. בעיית החשמל נשארה בעיה. אנשי השמר השלושה באו - תעזרו לנו. מישהו מהם נסע איתי. נסענו לצבי יהודה בנהלל. הציע שנפונה לקפלן, גזבר הסוכנות. סיפרתי לו את סיפור החשמל. הוא אמר שבגלל יחסיו עם פיק"א, אינו

יכול לעזור לנו. פגשתי שוב את צבי יהודה - הוא הכיר לי את מנהל תחנת הנסיונות ברחובות. שאלתי - איך נגמור את העניין? אחרי עוד המון התרוצצויות עם אנשי משמר השלושה, הם שאלו אותי פעם - איך נגמול לך על כל הטרחה? לא ביקשתי תשלום. הוא הציע שכאשר יקבלו מים, הם יתנו לנו שני דונם שלחין ואנו ניתן להם שני דונם בעל. וכך גם היה אחר כך. אחרי המון לחצים, אנשי פיק"א נעתרו ואישרו להתקין חשמל לבית גן ואז היו מים. תמורת המים, נתן כל איכר 50 דונם אדמת בעל. ואז סידרו השקאה בחלקות. לאנשי משמר השלושה לא היה מה לתת - ופיק"א שילמה את חלקם. שילמו למשמר בית גן 7 לירות עבור דונם. סה"כ 350 לירות. התשלום נקבע אחרי מו"מ עם וולפסון, פקיד פיק"א.

מאז, קדחו באר גם המשמר השלושה. אחר כך פיק"א נתנה תקציב לסיקול האבנים שהוצאו מהחללון והתחלנו להשקות. היו לנו מים מתוקים, מים טובים. הישקו בהצפה.

פיק"א הכניסה מודדי מים של 6", על התעלה הראשית. אחר כך הציע לנו מישוה מתל אביב, מדי מים קטנים לחלקות. חסין - מהנדס המים של פיק"א לא הסכים. אמר שהם ייחסמו. ההלסתי לנסות. לקחתי אצלו שניים בלי כסף, הרכבתי לנסיון בחלקה של למברג ממשמר השלושה. היו בעיות בהרכבה, אבל הצלחנו להרכיב. בכוונה הלכתי להרכיב ביום גשם, שאף אחד לא יראה אותנו, אם לא נצליח. זה פעל. קנינו מודדי מים בכמות גדולה בתל אביב, והכנסנו לכולם. היום יש לנו 800 מודדי מים.

כאשר ביבנאל כבר היו מים, והם עשו מטע בנוות וכרם קטן, לבית גן עדיין לא היו מים. התחלנו שוב לטעון - מדוע לנו אין מים, אפילו לא בבתיים, בחצרות? רק מטע מים מהמעייין.

יום אחד עבדנו בסיקול. ישבנו לאכול - ישבתי לבדי, בצד. פתאום כולם באו, ישבו לידי. "מתום סע לחיפה". "יש ועד, שיטע הועד". "טע אתה!" השפיעו עלי שאטע. פיק"א רצתה שנחתום על הצהרות, כי נשלם באדמה תמורת סידורי המים. היתה תעמולה נגד, שלא נחתום. ביקשתי לראות את ההצהרה. אחד מאיכרי בית גן, שהיה מעוניין במים, אמר - לא נחתום על הצהרה של עבדו! בכל זאת רציתי לראות את ההצהרה, לראות מה כתוב. שוינו ונסענו לחיפה, לראות את ההצהרה. פגשנו את גוסליב. הוא היה אז בארץ. למה אתם עושים לנו צרות, שאלתי. מדוע אתם לא מאמינים לנו? שאל גוסליב. נתן לי הצהרה לעיון. לקחתי הצהרות כמספר אנשי בית גן.

גוסליב רצה שאת..... (כנראה טפסים חתומים), נמסור לפיק"א. אמרתי - לא אלך לעשות תעמולה לכך. אם הציבור ירצה, יחתום. לו כבר היו לנו מים, היינו חותמים. אנחנו צריכים את זה בשביל התיישבות, אמר. תן לנו את ההצהרות ואל תפחדו. כמו שאני מאמין לך, תאמין גם לי.

באתי לבית גן, ועשינו אסיפה. 8 לא רצו לחתום. 16 חתמו. רציתי לפעול מהר, כדי שיהיו לנו מים, לפחות בחכורות (חצרות) בינתיים. רכבתי על פירדה ליבנאל, לדואר, להשיג בולים. היה צריך להדביק בול של 5 גרוש על כל הצהרה. קייתי בולים, נסעתי לפיק"א והבאתי את ההצהרות. גוסליב קיבל אותי בכבוד הראוי, אמר לי - נחתי פקודה שיעשו לכם את האינסטלציה, אבל תשים לב שיעשו אף זה... .

באתי לגולדמן ואמרתי - גוסליב אמר לי לעשות את האינסטלציה. עונה לי גולדמן - כן, אמרתי לו - אני נוסע הביתה ורוצה שתיתכף עשו את זה. עונה לי גולדמן - הרשקוביץ, אל תחשו. אמרתי - אינני חושד. אני רוצה שיעשו את המים. בשביל זה באתי.

באתי לטבריה, פגשתי את פייטלסון, המהנדס של פיק"א, ואמרתי - טע איתי לבית גן, לתת הוראות ללרנר, שילך לעשות את האינסטלציה. אמר לי - הרשקוביץ, אי אפשר, יש ביורדים... עייתי - אתה נוסע עכשיו, או שאני נוסע לחיפה להגיד להם! את תיטע לחיפה - אמר. אני בא, ונסע באוטי שלו.

לרנר התחיל לעשות את האינסטלציה. בהתחלה בחכורות (חצרות). יום אחד הייתי צריך לנסוע לחיפה. אמרתי לאחד האיכרים - תשגיח שישמו את הצינורות בקצה החכורה ולא באמצע, כי גולדמן עשה תכנית לתת לנו רק שני דונם השקיה בחכורות. סמכתי עלי, ושמו את הצינורות, באמצע החכורה... לו הייתי במקום, היו שמים אותם בקצה. בינתיים בשדות, בחלקות המיועדות להשקיה, עוד לא סידרו מים. בינתיים הכנו את

האדמה - סיקלנו את האדמה מהאבנים שעלו אחרי החריש העמוק. עברו עוד חודשים ועוד חודשים, עד שסיפקו את חלקות ההשקיה. כשהחלנו להשקות, תועלת אמיתית הביאו לנו רק המספוא שהאכלנו את הבקר. הירקות שעשינו - העגבניות קפאו, המלפפונים חלו בקימחון ואלו שלא חלו, קיבלו מחיר אפסי של שני 2 גרוש. ואז, שלחנו אוטו מלא והחזירו את כלו. זרקנו אותם לואדי.

אבל, השתוקקנו לפתח את ההשקיה. ובמשך הזמן זה השתלם. אחרי מלחמת השחרור, באו עולים. הרחבנו, הכל התחיל להשתלם. פעם יותר, פעם פחות, אבל - היה כדאי. במשך הזמן הגדלנו את השטחים המושקים בעצמנו. המשכנו לפתח את הירקות, וזה תפס מקום חשוב.

לפני מלחמת ששת הימים, מתחנו 5000 מטר קוים. כל חקלאי יכול היה להשקות 70 ד' אדמה. כל אחד שילם את חלקו בצינורות ובהתקנה. (מפרט את שמות השטחים). כל זה חובר לקו מקורות החוצה מעמק הירדן עד שרונה. עובר באדמות יבנאל ובית-גן. (מדבר כנראה על מוביל כנרת - גליל תחתון).

כמה מים סיפקה "עלי-באר" בשנה? בשנת 1971, האגודה נתנה למעלה מ-3 מיליון מ"ק, בארות + מי כנרת. הקו של מקורות, מוביל כנרת - גליל תחתון, נוצר ב-1962. סיכמנו איתם על כך. הצינור עובר בחלקות שלנו. שילמנו בעד החיבורים, זאנחנו כמובן משלמים בעד המים. מיום שהתחברנו למקורות, קיבלנו גם הודעה מנציבות המים על הקצבת מים של 1.200 מיליון מ"ק, כולל שרונה, שקיבלה מאיתנו 0.5 מיליון מ"ק. קרה שעברנו על ההקצבה, אבל הוכחנו שזה בגלל ייצור לשם ייצוא. וויתרו לנו על קנסות.

אני ניהלתי את "עלי - באר" מ-1942. טיפחתי בנושא המים עוד לפני כן, לפני שקמה עלי - באר. אני זוכר ששמתי על הבאר, שלא יפוצצו אותה, במאורעות 36. (שיחה על התשלומים עבור המים). ב-1955, פנה אלי קובלנוב, מהנדס הסוכנות, שנספק מים לשרונה, סג'רה, שדמות - דבורה, כפר תבור וכפר קמא. 0.5 מיליון מ"ק. חישבנו שמבחינת ניצול המים באותה תקופה, זה אפשרי.

אסיפת האגודה הסכימה לכך, וכך זה מאז ועד היום, אם כי פחות מ-0.5 מיליון.

שמירה

- יש דעה, כי אנשי "השומר" הם ששמרו על המושבות בזמן שהאיכרים ישנו טוב. האם זה נכון?

לפני היווסד "השומר", שמרו האיכרים בעצמם. בכפר תבור, האיכרים שמרו והם היו אנשים אמיצים לב. לדוגמה - זלמן כהן. כולם היו אמיצים וגם אנשי כח. בזמנם לא גנבו שום דבר. אבל ואני קיבלנו את השמירה על המושבה, בזמן המלחמה, כש"השומר" עזב את המושבה. שמרנו, וגנבו אצלי פרה. הייתי בסיבוב סביב המושבה והערבי שהיה בחצר, הוא הוא שהוציא אותה. (זה נודע אחר כך). פעם גנבו את הסוס לרוקח. רדפתי והחזרתי את הסוס. היה ליל תורף. לבשתי מעיל תורכי ארוך וחגורת כדורים מעלי. שמעתי את דהירת הסוס. רדפתי בדרך עד ואדי מידי והוצאתי מהם את הסוס. גם בשדות שמרנו. הערבים הכירו את בני כפר תבור ויכולתם.

נכון, "השומר", כל הכבוד. הכניסו בארץ סדר של שמירה. אבל, אין לזלזל גם באיכרים שידעו לעמוד על המשמר.

בתקופת המלחמה, שמרנו בשדות כפר תבור. בצהריים, באנו הביתה לנוח ולאכול, (מה שהיה). הגיע התימני - סאלם בוזי, ופתק בידו - שנבוא מהר ליבנאל, יש הכנות להתנפלות. קראתי לשני חברי - יעקב ומרדכי, ויצאנו ברכיבה.

הגענו - וביבנאל שקט. פגשנו את האיכר סחין, שאמר כי כולם ירדו למונחמיה. דהרנו לשם. פגשנו את החבורה, ביניהם שמואל צימרמן ועוד - מדגניה, מכנרת. נסענו לעבר הירדן, אבל לא נתקלנו באויבים. באותו בוקר באו 4 פרשים ממדבר רחוק, על אוכפים, אילו בעלי הצמות. נכנסו לחנות של יבנאל ורצו לעשות פוגרום. הבריון אותם, אבל לשם ביטחון הזעיקו אותנו ויצאו לגבולות.

בערב חזרנו. בדרך שאלו אותי - איך הולכת השמירה? גנבו לך עיזים? כי בליל השמירה הראשון, אבא רצה לנוח קצת כי היה צריך ללכת בבוקר למונחמיה. הוא שכב קצת וישן ואני הממכתו לשמור. שרתי להנאתי. פתאום שמעתי געית עז. תפסתי מרוצה, וראיתי שני ערבים נוהגים שלוש עיזים. הם לא הרגישו בי - זכרתי

שבכיוון שהם הולכים, יש בור. כשהגיעו קרוב לבור, יריתי כמה יריות. העיזים ברחו בכיוון למושבנה. בסוף, הערבים ברחו והעיזים נשארו.

חריש עיבודים, יבולים

חריש בשורים, פרדות, סוסים, ואחר כך - טרקטור. האבתי לחרוש בשורים. היה לי הסכם איתם. "אני לא דיברתי איתם. הם לא דיברו איתו", כשהוצאתי את המחשה, הם ידעו להסתובב. (מספר על היתד לניקוי המחשה).
זוג שורים יחרשו ביום שניים וחצי דונם. זוג פרדות, בתנאים טובים, עשו 10 דונם. בבית גן, בתנאים קשים, עשו פחות.
העבודה הזו היתה קשה. אבל המשכנו בה - בשנים גשומות. בשנים שחונות, לא היה כדאי להתאמץ.
(מספר על מערמת, העמסה והובלה לגזון, דיש במורג - מתאר את המורג ותהליך הדיש ואחר כך זריה ואיסוף החיטה).
את החיטה אספו לשקים, הובילו לצמח ומכרו ב-70 גרוש שק. הירידות מפוריה היו די מסוכנות והיה די מסוכן לנסוע בהן.
גם הערבים מהחורן הביאו חיטה לצמח. יפה מאד. מכרנו לסוכנים סבריינים - ניסים או רחמים. פעם רציתי לארגן "מרד", שלא נמכרו לו כל כך בזול, שנקבל עוד גרוש לשק. לא הצלחתי בכך. מכרנו ב-70, מכסימום 71 גרוש. כל כך הרבה עבודה ובמחיר כזה. נשאר מזה מעט מאד. בשנה מבורכת, היבול היה 130 שק.
השארתי למאכל ולזרעים 40 שק, והשאר מכרתי. שעורה ודורה לא מכרתי. חומצה - מכרתי.
טחנו בכפר קמא. הובלנו על הפרדה והחזרנו את הקמח.

הכנסת המים מעין-תינה ועין חורי

גיליתי לוגלי ההרים שני מעיינות טובים, שמימיהם זורמים מלמעלה למטה, ואין צורך בשום שאיבה כדי להשתמש בהם. צריך רק צינורות. היו צינורות על יד משה גוב (גופר?). הצעתו את זה לועד.
ליפשיץ הסכים לעזור לי. הובלתי את הצינורות בעגלה שלי והכנסתי במעין, בעין - חורי מסונת וצינורות, ובמשך הלילה הגיעו מים לפתח המעין של בית גן.
אחר כך רוזנהק נתן לי על זה תשלום של 100 ל"י, ונתן עוד 100 בשביל להכניס גם את עין תינה. משה סזונוב עשה מבנה מבטון ודלת מברזל, שנהרסו אחר כך על ידי הערבים במאורעות.
כך הגיעו למושבנה מים בכמות כזאת, שכל אחד יכול היה להשקות שני דונם.
15 שנה לפני, ישבו בבית גן עד שבאתי, ולא עשו זאת.

ארכיון ותיקי הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לכללה ואורי שרפמן

כתיבת יבנאל טל. 06-750488

(מדברים על פירוס הנחת קוי הצנורות מהמעיינות).

עבודה עברית - עבודה ערבית

שאלה: יש דעה, כי בכפר תבור עבדו תמיד רק ערבים. נכון?
תשובה: חצי נכון. היו תמיד פועלים עברים וגם ערבים. היתה שם "אחזות עבודה". היתה הבנה הדדית.
השם הזה שיצא לכפר תבור, הוא שם גואי, לא צודק.
אחרי כניסת הבריטים, אני ומשה כהן הכנסנו לכפר תבור 30 פועלים עבריים. לכל בית. אחד מהם, רבינוביץ, עבד כמנהל חשבונות, והסתבר אחר כך שעשה "חרבון" גדול. גד אביגדורוב עבד אצל אידלבוים, יצחק שרפמן עבד אצל דוד כהן, מיכאל נסנובים עבד, חיים טריפון עבד אצל הרשקוביץ. משה טריפון עבד, צבי גרים, בן-גליל, משה רוטשטיין, כל אלה ועוד רבים עבדו שם.
ה-30 האלה שהכנסנו, היו כולם מלוצים שעבדו בכניש, היו דתיים. באו להתפלל ונשארו במושבנה.
הפועלים עבדו וחיו בבית האיכר וקיבלו תשלום. נחשבו כבני משפחה. היו קשרים טובים. הפועלים אחר כך, הפכו איכרים בבית גן ויבנאל וחלקם בעצמם לקחו ערבים לעבודה.

מוכתר

פרוש המילה - נציג הישוב כלפי הממשלה. הייתי מוכתר בבית גן.
(סיפור על מכירת החיטה בצמח, ודין ודברים עם שוטר).
קיבלתי הזמנה להשפט בפני המושל בסבריה. מצאתי שם חדר מלא איכרים מבית גן ויבנאל. קודם כל לקחתי את האשמה על עצמי, ושחררתי את כל האיכרים. ביררתי את